

“LA INSTITUCIÓ RELIGIOSA EN UNA SOCIETAT LAICA” (PERSPECTIVA CATÒLICA)

0. PLANTEJAMENT

1. Se’ns demana respondre, des de la perspectiva de l’Església, a la qüestió de quin és el seu lloc, com a institució, al si de la nostra societat, en tant que laica i plural. L’assumpte gaudeix de plena actualitat. Assistim a successius pronunciaments de l’Església Espanyola i catalana davant accions polítiques i normatives del govern, que sovint troben contestació, alhora que se li demana a la mateixa Església que es defineixi. Si com a tal (pel que fa al lloc institucional) no ha estat una qüestió explícitament plantejada en el debat sobre l’Estatut d’Autonomia de Catalunya, hi era al rerafons del tractament de qüestions claus, com ara l’ensenyament o la política al voltant de la família, la vida i els serveis socials... N’és manifestació clara els múltiples seminaris i encontres organitzats per tot arreu d’Espanya sobre el tema.¹

2. Ens cal fer una precisió fonamental sobre el concepte de “institució” aplicat a l’Església catòlica. Donem per suposat el reconeixement d’allò institucional a la religió en general (amb totes les variants possibles).² Tanmateix l’institucional a l’Església és tot l’instituït (rebut) i té un significat més enllà del pur recurs organitzatiu o d’un fenomen sociològic, que lògicament compartim amb altres religions (cf. més endavant).

3. La qüestió se’ns planteja en els diferents nivells en els quals l’Església pretén definir-se a si mateixa davant la societat: com a lloc d’experiència religiosa, com a espai de fe cristiana, com a Poble de Déu inserit en la història. Cadascun d’aquest nivells

¹ Argument de debats i congressos: Trobada de professors de Fac. de Teol. de Catalunya amb els bisbes “*Laïcitat i laïcisme*” (18 de gener de 05); II Seminari Interdisciplinari de professors d’Universitat, investigadors i professors catòlics, Subcomissió de Universitats: “*Laïcisme i confessionalitat de l’Estat*” (Salamanca 21-23 de juny 05); XIV Curs de formació de doctrina social de l’Església “*La presència de l’Església a la societat plural*”. 40 aniversari de la constitució G. Sp.”, Comissió Episcopal Past. Social – Inst. Social León XIII – Pont. Salamanca (12-15 de setembre de 05)...

² Cf. La conversa Jalil Bárcena, Pere Lluís Font i Teresa Guardans a “*Dialogal*” n. 15, 32-35.

El Bisbe de Sant Feliu Llobregat

presenta les seves pròpies qüestions, tot i que es troben mútuament implicades i la resposta de l'Església ha de ser unitària.

I. L'ESPAI DE LA PREGUNTA PEL SENTIT I EL FONAMENT

4. L'espai que l'Església reconeix com a propi (naturalment, no exclusiu) és l'espai religiós: l'espai on es viu l'experiència del transcendent, com a fonament de l'existència i marc de sentit de la vida i d'identificació personal i social. (Ens situem més enllà de la Filosofia).³

5. En aquest sentit, considerem que la funció de l'Església respon a una necessitat inserida en la mateixa naturalesa humana i, com a tal, present en tot ésser humà, ho reconegui o no. Ideologies i sistemes immanentistes de tota mena (des d'utopies intramundanes a pragmatismes utilitaristes, passant per positivismes científics) o laïcistes radicals han intentat redimir la humanitat amb respostes que obliden, neguen o substitueixen aquesta obertura al transcendent. Avui però hem estat sorpresos per dades força contradictòries amb les expectatives de la modernitat. A la nostra societat occidental hi han fenòmens ben preocupants de deshumanització: noves formes de marginació, violències gratuïtes, sectes i pràctiques pseudo-religioses, degradació de la convivència i del treball en àmbits educatius, augment de les psicopatologies en els adolescents, creixement de la credulitat fàcil i irracional...⁴ A més cal afegir el fet de grans dimensions de la violència justificada des de opcions religioses amarades de teocràcia i neointegrismes... Alhora pensadors i analistes actuals, davant del que avui vivim, han urgint la superació del prejudici clàssic front a la religió i l'atenció acurada del transcendent, que permeti la recuperació "humanista i democràtica" de la nostra societat.⁵

³ En aquest sentit reconeix com a propi tot allò que des de la Sociologia i la Filosofia de la Religió afirma com a funció de experiència del transcendent a la vida humana. És l'espai de "les creences", que com a tal, serveixen de pressupost bàsic, necessari i universal de la vida humana.

⁴ Ascens de l'irracional (I Ramonet) "credulidad rampante" (J. A. Marina), "reencantamiento de lo finito" (V. Verdú) "Cuando se deja de creer en Dios no se deja de creer en todo, sino que se empieza a creer en todo" (Chesterton). Cit. en estudio de J. CORTÉS, "Enseñanza de la Religión y ciudadanía democrática",

⁵ Revisió del laïcisme clàssic francès: "La republique, les religions i l'esperance (Regis Debray, E. Poulat, N. Sarkozy). El reconeixement de la importància del fonament transcendent i religiós d'opcions políti-

El Bisbe de Sant Feliu Llobregat

II. L'ESPAI DE LA FE CRISTIANA

6. L'Església reconeix que el seu lloc és l'espai de la religió específicament cristiana. Això demana fer dues precisions molt importants per entendre la seva posició al món i, en concret, davant o en mig d'una societat plural i laica. En primer lloc, que el cristianisme és més una fe (resposta a la data positiva de la Revelació gratuïta i transcendent), que una religió (recerca intencional del transcendent).⁶ En segon lloc, que l'Església veu tot el que creu i viu com procedent del fet històric i fundant de Jesucrist. D'ell rep aquests trets, fonamentals per definir-se en el món i la societat:

- a. El cristianisme és una religió històrica i positiva. La seva estructura és històrica – salvífica i la seva forma és divina – humana (Unió Hipostàtica). La història de la salvació es realitza *en* (dintre) la història humana. El sagrat no és el separat de la història. La gràcia “*supponit et perficit naturam*”.
- b. Jesucrist és la plenificació de l'ésser humà i de tota la seva història: G. Sp. 22. El nostre imperatiu moral consisteix essencialment en la transfiguració *de tot* (natura, estructures socials i personal, política, treballs, ciència, creació artística...) en Crist (St. Pau).
- c. Superació de tot fonamentalisme: valoració de la raó, com a potencial humà, i afirmació de que el coneixement en general és sempre “hermenèutic” (demana o és sempre interpretació): així en l'acte de fe i en el seu aprofundiment (teologia; desenvolupament de la doctrina i del dogma...)

7. En traguem una conseqüència d'extraordinària importància: l'afirmació cristiana de la secularitat o bé l'afirmació de la secularitat cristiana. Per extensió també podem dir: el concepte cristià de la laicitat de l'Estat. Es pot entendre a partir de Mt 22,15-22: vàlua i defensa del món (creat – redimit) (hi ha un espai què és propi del Cé-

ques i socials de progrés: “Es muy significativo que uno de los ejes principales de ese gran laboratorio político que es el Foro de Porto Alegre esté dedicado a “*Ética, cosmovisiones, espiritualidades*”. Souza Santos destaca que en los grupos sociales que combaten la globalización neoliberal es impresionante”. Más del 66 % de los delegados...” (Rafael Díez Salazar: art. “*Crisis mundiales y modernización religiosa*” (La Vanguardia 2005). Nous plantejaments de Habermas, etc.

⁶ És coneguda la posició radical de K. Barth (¿Una anti – religió? ¿Una dialèctica radical: Déu – món; transcendent – immanent?), que no deixaria espai per una posició institucional històrica en nom del cristianisme davant el món i la societat.

El Bisbe de Sant Feliu Llobregat

sar) / denuncia de tota idolatria com a divinització del mundà (la pretensió del César de fer-se déu)⁷ / Res de l'humà és aliè a Déu: cal que tot estigui ordenat a Déu en Crist.

III. VALIDESA I SENTIT DE LA "INSTITUCIÓ ESSLÉSIA"

8. Allò institucional a l'Església, entès com hem dit abans, fa palesa aquesta condició essencial de la fe cristiana (Revelació històrica i positiva) i es la serveix. La condició històrica i positiva exigeix instituir realitats (la paraula més comú seria "consagrar"), que en sí mateixes són humanes (relatives) (com ara la matèria i forma dels sacraments) com a objectes mitjancers de l'absolut.⁸ Ben entès que els primers consagrats ("instituits", presència permanent i viva de Déu) són tots els batejats (esment al compromís dels laics al món): l'institucional no s'oposa a lo popular, doncs és el poble mateix el consagrat.

9. Així mateix allò institucional a l'Església garanteix la permanència de la seva identitat en la història: sentit dinàmic i pneumàtic de la Tradició (l'Església que engendra i recrea en el temps la recepció històrica de la Revelació). El que garanteix l'institucional és la permanència de la crida i la resposta que constitueixen el que és essencialment l'Església, com a Poble dels cridats a viure en comunió amb Déu i els germans (Aliança que fa Poble). Per tant Fa possible la "positivitat" de la fe, és adir, la primacia del donat positivament i històricament.⁹ Neix constantment de Jesucrist responent amb el sí indefectible de fe i d'amor en l'Esperit, tot i acceptant les tensions històriques entre pecat i santedat, entre permanència i novetat...¹⁰

⁷ Fem esment de la sobrecàrrega institucional del Estat i govern modern i la seva pretensió "messiànica".

⁸ Cf. H. DUMÉRY, *La fe no es un grito. Fe e insitución*. Madrid 1968, 177-178. Recomanable la presentació d'aquest autor per J. MARTÍN VELASCO a *10 pensadors cristians del segle XX*, Fund. Joan Maragall, Barcelona 1999, 307-349.

⁹ "El més molest per al filòsof" (cf. H. DUMÉRY, *La fe*, 179. L'experiència del procés de conversió en el "neo - platònic" St. Agustí: *Les Confessions*. En el fons és també el punt clau dintre el procés de conversió de Newman, que el va trobar aprofundint en la tradició patristica, vinent del protestantisme.

¹⁰ Cf. Els principis petrí i marià a l'Església, segons H. U. VON BALTHASAR: *Teodramàtica III*, Madrid 1995, 326-331. L'estudi exhaustiu de M. KEHL sobre l'institucional a l'Església: *La Iglesia*, Salamanca 1992, esp. 164-170.360-427.

El Bisbe de Sant Feliu Llobregat

10. Sent la crida única i universal en Crist i la resposta personal (única i múltiple), allò institucional a l'Església garanteix alhora la unitat en el pluralisme, un equilibri que és constitutiu del Poble de Déu.

11. Tot el que és institucional a l'Església ha de tenir un caire "sacramental" (el signe visible ha de servir per a expressar i comunicar el misteri). En el cas dels set sacraments és evident. Però cal dir-ho igualment de tot allò que pertany a la institució eclesial en el sentit d'organització i manera de funcionar o viure, tant el que té el seu origen en Jesucrist, com ara la jerarquia apostòlica, com el que és creació humana (maneres concretes participació i organització comunitària i de poble universal).

12. L'Església fa la seva autocrítica dels moments de la seva història en els quals ha ultrapassat els límits del terreny que li és propi, fent-se poder polític (del color que sigui). Tanmateix, a més del servei que l'institucional de l'Església fa al seu interior, ella com a institució s'ofereix com a servidora de la societat i del Estat laic en el sentit de fornir-ne una possibilitat d'alliberament d'un absolutisme tancat i alhora uns fonaments de la pròpia democràcia.¹¹ Aquesta es troba, de fet, amenaçada avui pel que s'ha anomenat "el fàstic de la realitat" (M. Sperber): s'espera un absolut de la realitat social que aquesta no pot donar (fugides a la utopia, al pragmatisme o al restauracionisme del passat). L'oferta de l'Església – institució a la societat és el sosteniment (permanència viva) de la promesa cristiana, que protegeix del mite del Estat perfecte (tirànic) i sosté la interpel·lació constant al compromís moral personal en la construcció de la societat terrena cada vegada més humana.

13. Aquest és el motiu pel qual l'Església demana viure al si de la societat secular en condicions de llibertat i amb la rellevància pública que li pertoca.

Barcelona, 30 d'octubre de 2005.

¹¹ "L'estat liberal (democràtic) secularitzat viu d'uns pressupostos que ell mateix no pot garantir" Ernst-Wolfgang Böckenförde, *Staat-Gesellschaft-Kirche*. Friburgo 1982, 67. Cit. J. RATZINGER, *Iglesia ecumenismo y política. Nuevos ensayos de eclesiología*. Madrid 1987, 225.